

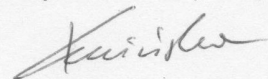
w tym okresie historycznym. Najwięcej uwagi poświęciłam cenzorom oraz edylom plebejskim i kurulnym, a także wspomagających ich *quattuorviri viis in urbe purgandis*. W wymienionych urzędach doszukuję się bowiem początków cesarskich *curatores* odpowiedzialnych za Miasto i jego infrastrukturę poczynając od panowania Augusta. Uwagę zwróciłam również na działalność pretorów w zakresie *cura urbis*.

Trzeci rozdział książki zatytułowany *Cura urbis w Rzymie w okresie pryncypatu* poświęciłam kuratorom. Przedstawiłam w nim genezę tych urzędów, związane z nimi kompetencje oraz przeobrażenia, jakim ulegały na przestrzeni lat. Punktem wyjścia moich rozważań był fragment dzieła Swetoniusza *De vita Caesarum* poświęcony działalności publicznej Oktawiana Augusta (Suet., *Aug.* 37,1), w którym historyk nazwał go twórcą tych właśnie urzędów. Krytycznej analizie poddałam jego opinię, uważając, iż pierwszy princeps nie przyczynił się do ich utworzenia, lecz doprowadził do ich zinstytucjonalizowania.

Badania, które opisałam w prezentowanej monografii skłoniły mnie do uznania za słuszne twierdzenia, iż kuratorzy, którzy od początku pryncypatu sprawowali pieczę nad Miastem, byli kontynuatorami roli, jaką w republice pełnili w tym zakresie edylowie i cenzorzy. Zakres i treść ich zadań niemal bowiem w pełni pokrywał się z obowiązkami wcześniej pełnionymi przez tych *magistratus*. Główna różnica między nimi polegała natomiast na tym, iż cesarscy *curatores* specjalizowali się jedynie we fragmentach działalności, jaka wcześniej w całości należała do edylów oraz cenzorów.

Treść zbadanych przeze mnie tekstów źródłowych, zarówno prawniczych, jak i nieprawniczych dowodzi doniosłej roli tych *magistratus* w zakresie *cura urbis*. Poza tym można zauważyć, że edylowie i cenzorzy byli najprawdopodobniej pierwszymi urzędnikami w ogóle zajmującymi się tym działem administracji publicznej. Wyjątkowe jest natomiast to, że *cura urbis* sprawowali oni równocześnie z wieloma innymi najczęściej całkowicie odmiennymi zadaniami. Urzędnicy specjalizujący się w pełnieniu pieczy nad Miastem pojawili się zaś dopiero pod rządami Oktawiana Augusta i, co jest bardzo charakterystyczne, w przeciwieństwie do minionej epoki, nie zajmowali się całą *cura urbis*, ale każdy kurator otrzymał jej część. Jedni byli więc odpowiedzialni za budowle oraz miejsca święte i świeckie (*curatores aedium sacrarum et operum locorumque publicorum*), inni za dostarczanie Miastu wody oraz jej dystrybucję (*curatores aquarum*), a jeszcze inni za stan Tybru i jego brzegów (*curatores riparum et alvei Tiberis*).

Analiza licznych tekstów źródłowych pozwoliła na sformułowanie kilku wniosków. Pierwszy dotyczy kwestii związanej z momentem wykształcenia się sektora administracji publicznej odpowiedzialnej za stan i nadzór nad infrastrukturą Rzymu. Zważywszy na

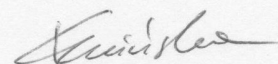

specyfikę *cura urbis* w czasach republiki, uważam, iż w tym okresie historycznym nie był on jeszcze wyodrębniony. Doszło do tego dopiero w pryncypacie, co wiązało się właśnie z wyłonieniem się nowych urzędników wyspecjalizowanych w tej dziedzinie. Z drugiej jednak strony, treść zadań przekazanych kuratorom oraz jednocześnie ograniczanie funkcji cenzorów (którzy zresztą dość szybko zniknęli ze sceny politycznej) i edylów jest najlepszym dowodem na to, że tych *magistratus* można uważać za prototyp cesarskich *curatores*.

Za słuszną uważam zatem postawioną przeze mnie we wstępie monografii tezę mówiącą o tym, iż do wykształcenia się tego sektora doszło dopiero za panowania pierwszego princepsa i z jego inicjatywy. Z drugiej jednak strony, podtrzymuję swoją opinię, iż Augusta nie należy, jakkolwiek chcieli tego już nawet pisarze starożytni, traktować jako twórcy tych urzędów, a jedynie jako tego, kto doprowadził do ich zinstytucjonalizowania.

Efektom mojej pracy jest także uporządkowanie wiedzy na temat administrowania infrastrukturą antycznego miasta rzymskiego oraz dokonanie całościowej prezentacji treści zadań odpowiedzialnych za nią służb. Należy jednak zauważyć, że tematyka, której poświęciłam swoje wieloletnie badania, a w tym także i samą monografię, nie jest absolutną nowością. Na przestrzeni lat ukazało się wiele publikacji dedykowanych zagadnieniom związanym z *cura urbis*. Omawiano zadania edylów i cenzorów, badano genezę powstania i treść zadań poszczególnych *curatores*. Żaden z autorów tych publikacji nie zajmował się jednak analizą przeobrażeń, jakie w tej sferze administracji publicznej zaszły na przełomie republiki i pryncypatu. W moim przekonaniu natomiast, właśnie proces przemian dokonujących się w czasach i za sprawą Augusta jest ciekawą kwestią nie tylko dlatego, że pozwala dostrzec istotę *cura urbis*, ale na przykładzie zmian, jakie w niej zachodziły można zaobserwować ogólną celowość i etapowość polityki pierwszego princepsa.

Przeprowadzona przez niego reforma *cura urbis* zdecydowanie uporządkowała, usprawniła, a być może także zwiększyła efektywność sprawowania urzędniczej pieczy nad Miastem zwłaszcza w tak trudnym okresie, na jaki przypadły rządy Augusta. Migracja ludności do Rzymu, nasilona szczególnie w ostatnim stuleciu republiki, zrodziła potrzebę wzmożonej ingerencji państwa w zapewnianie kompleksowej infrastruktury wodnej, kanalizacyjnej i drogowej, a także miejsc odpowiednich do sprawowania kultu, świadczenia usług publicznych czy organizowania rozrywek i wreszcie oczyszczanie Miasta. Aktywny udział władz był niezbędny z jednej strony w procesie tworzenia przestrzeni odpowiadającej codziennym potrzebom mieszkańców, a z drugiej, w opracowywaniu rozwiązań technicznych i prawnych adekwatnych do problemów, z jakimi, głównie z racji gęstości zaludnienia, borykała się stolica Imperium. Sprawowanie pieczy nad takim miastem, jak Rzym, należało zapewne do

najtrudniejszych zadań administracji państwowej. Niewykluczone więc, że przeprowadzony przez Augusta podział *cura urbis* na poszczególne kuratele miał ułatwić i usprawnić realizację tego zadania.

Jakkolwiek innowacyjne były poczynania Augusta w tym zakresie, to jednak korzystał on z gotowych rozwiązań wypracowanych w minionej epoce. Edylowie, a także cenzorzy stanowili bowiem pierwowzór cesarskich *curatores urbis*. Princepsowi nie pozostało więc nic innego, jak tylko odebrać im część zadań i przekazać je powoływanym przez siebie urzędnikom specjalizującym się w poszczególnych sferach administracji miejskiej.

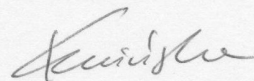
5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

a). Ogólny zarys zainteresowań naukowych.

Prezentowana monografia jest wynikiem moich długoletnich badań nad publicznym prawem rzymskim, a w szczególności nad problematyką dotyczącą administracji państwowej i lokalnej. Od momentu rozpoczęcia przeze mnie pracy naukowej moje badania skupiają się głównie na prawie publicznym w republikańskim i cesarskim Rzymie. Interesują mnie również zagadnienia z dziedziny pozaprawnej, a zwłaszcza inżynieria i architektura starożytnego świata.

Do rozpoczęcia badań nad zasadami funkcjonowania miasta antycznego zainspirowały mnie zachowane w Digestach justyniańskich fragmenty komentarzy jurystów późnoklasycznych do edyktów pretorów, którzy regulowali kwestie korzystania z miejsc publicznych oraz zapowiadali udzielenie interdyktów służących ochronie czy to samych miejsc czy osób podejmujących się ich ochrony, naprawy, itp.

W swoich dotychczasowych rozważaniach skupiałam się niemal wyłącznie na mieście Rzymie i w zasadzie tylko na okresie republiki i pryncypatu. Uważam, iż moje badania mogą być dobrą podstawą do kontynuowania ich na dwóch innych płaszczyznach. Po pierwsze, jak udało mi się ustalić, znaczna część zadań wykonywanych przez urzędników w zakresie *cura urbis* w Rzymie była realizowana niemal analogicznie w innych miastach państwa rzymskiego. Pogłębienie tej problematyki uważam za bardzo interesujące i cenne. Po drugie, jak już wspominałam, moje zainteresowania koncentrowały się do tej pory na administracji rzymskiej czasów republiki i pryncypatu. Obszernym tematem wymagającym, w moim przekonaniu, uwagi są zagadnienia dotyczące *cura urbis* okresu dominatu. Już sama ilość zachowanych tekstów prawniczych i nieprawniczych, zwłaszcza epigraficznych, zachęca do podjęcia się tego zadania. Uważam jednak, że punktem wyjścia do opracowywania tej tematyki jest zbadanie zmian, jakie zachodziły w czasach poprzedzających tę epokę, a więc w republice

i w pryncypacie. Przeprowadzone przeze mnie rozważania mogą posłużyć jako podstawa do kontynuowania badań nad tą sferą administracji publicznej, tym razem już właśnie w dominancie.

b). Osiągnięcia naukowo-badawcze obejmujące autorstwo lub współautorstwo publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie *Journal Citation Reports (ICR)* lub na liście *European Reference Index for the Humanities (ERIH)*, zgodnie z § 3 p. 2 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 01.09.2010 w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz.U. Nr 196, poz. 1165).

Od początku swojej pracy naukowej napisałam ponad dwadzieścia artykułów naukowych, z czego do tej pory osiemnaście ukazało się drukiem. Najważniejsze jak dotąd miejsce w moim dorobku naukowym zajmuje bazująca na rozprawie doktorskiej monografia zatytułowana *Ochrona dróg i rzek publicznych w prawie rzymskim w okresie republiki i pryncypatu*. Ukazała się ona w roku 2011 w istniejącej na WPiA Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego serii wydawniczej *Arcana Iurisprudentiae*. W książce zajęłam się omówieniem proceduralnej ochrony niektórych miejsc publicznych znajdujących się poza obszarami miast, a więc, jak wynika z samego tytułu książki – dróg oraz rzek publicznych i ich brzegów.

Równolegle z przygotowywaniem dysertacji doktorskiej napisałam trzy artykuły. Dwa z nich ukazały się w publikacjach pokonferencyjnych:

- *Zasady odpowiedzialności za szkody wyrządzone w miejscu publicznym w świetle interdyktu 'Ne quid in loco publico', [w:] 'Contra leges et bonos mores'. Przestępstwa obyczajowe w starożytnej Grecji i Rzymie*, red. H. Kowalski, M. Kuryłowicz, Lublin 2005, s. 53-61;
- *Ochrona 'salubritas publica' na przykładzie 'interdicta de cloacis', [w:] 'Salus rei publicae suprema lex'. Ochrona interesów państwa w prawie karnym starożytnej Grecji i Rzymu*, red. A. Dębiński, H. Kowalski, M. Kuryłowicz, Lublin 2007, s. 73-86.

Trzeci artykuł nosi tytuł *Ochrona dróg publicznych przez urzędników rzymskich* i został opublikowany w «Zeszytach Prawniczych» 8.2/2008 wydawanych przez WPiA Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (s. 75-96).

Po obronie doktoratu kontynuowałam pracę nad rzymskim prawem administracyjnym, czego najważniejszym owocem jest prezentowana monografia oraz cykl artykułów naukowych. Część z nich napisałam na kanwie rozprawy doktorskiej. Dokonałam w nich głębszej analizy tych kwestii, które z oczywistych względów nie mogły być tak szczegółowo przedstawione w doktoracie. W pierwszej kolejności zajęłam się problematyką związaną z gospodarowaniem

